

УДК 572:155.9

О. В. Філіпцова, канд. біол. наук

ПОПУЛЯЦІЙНО-ГЕНЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОТИВАЦІЇ СХВАЛЕННЯ В НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Національний фармацевтичний університет, Харків, Україна

УДК 572:155.9

О. В. Филиппова

ПОПУЛЯЦИОННО-ГЕНЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МОТИВАЦИИ ОДОБРЕНИЯ У НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

Национальный фармацевтический университет, Харьков, Украина

Изучено популяционное распределение мотивации одобрения среди украинской академической молодежи, которое соответствует нормальному закону. Не обнаружено половых и возрастных особенностей мотивации одобрения. Коэффициент наследуемости мотивации одобрения у украинского населения составляет 60 %. Найдены определенные закономерности в уровне мотивации одобрения в зависимости от степени этнической эндо-экзогамии брака родителей. Мотивация одобрения наиболее высокая у потомков отцов, которые относятся к научным сотрудникам, наименее высокая — у потомков отцов, которые относятся к преподавателям и юристам. Социальные признаки матери не связаны с уровнем мотивации достижения ее потомков.

Ключевые слова: мотивация одобрения, популяционное распределение, наследуемость, Украина.

UDC 572:155.9

O. V. Filiptsova

POPULATION AND GENETIC ANALYSIS OF SOCIAL DESIRABILITY AMONG THE UKRAINIAN PEOPLE

The National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

Population distribution of social desirability among Ukrainian academic youth was studied, which corresponds to normal law. Sex and age peculiarities of social desirability were not found. Heritability coefficient of social desirability in Ukrainian population is 60%. Certain laws in the level of social desirability in accordance with degree of parental marriage ethnic endo-exogamy were found. Social desirability is the highest in the offspring of fathers who are scientific researchers, the lowest in offspring of fathers who are teachers and lawyers. Mothers' social characteristics do not relate to social desirability level of her offspring.

Key words: social desirability, population distribution, heritability, Ukraine.

Донині природа деяких видів мотиваційної поведінки людини не зовсім ясна. До них, зокрема, належить мотивація схвалення, що проявляється в бажанні людини одержувати високу соціальну оцінку за поведінку, схвалювану в даному суспільстві. Крайніми проявами мотивації схвалення можуть бути як повна байдужість до думки оточуючих, так і патологічний страх перед можливістю того, що непристойна поведінка буде розкрита іншими людьми.

Бажання людини виглядати краще в очах оточуючих спонукало вчених розробити тести на кількісну оцінку мотивації схвалення. У подібних тестах пропонується вибір альтернативних поведінкових актів — імовірних, але не схвалюваних у суспільстві та малоімовірних, але соціально схвалюваних. Традиційно вважалося, що при високих балах за шкалою мотивації схвалення людина навмисне може спотворювати результати будь-яких тестів і опитувань, у яких передбачена особиста, а не зовнішня оцінка (членами родини, друзями, учителями, товаришами по службі).

Особливі складності в медичних, соціологічних і психологічних дослідженнях через присутність фактора мотивації схвалення виникають при аналізі статевої поведінки, екскреторних функцій організму, фізичної симптоматики хвороб, реальних доходів, інтелектуальних досягнень, патріотизму, відношення до расизму та релігії, правових порушень, агресії та насильства [1; 2]. Певні схвалювані в суспільстві стандарти можуть мати прямі медичні наслідки. Прикладом цього може бути маса людини. Відомо, що прагнення жінок до ідеальної фігури іноді призводить до депресивних розладів і анорексії. Показано, що навіть у лікарів ставлення до пацієнтів, певною мірою, визначається ступенем їх ожиріння [3].

Традиційно за наявності високих балів за шкалою мотивації схвалення результати тестів не брали до уваги і вибраковувалися з загальної вибірки. Однак останнім часом деякі вчені стали розглядати мотивацію схвалення як особистісну рису. Як доказ цього наводили той факт, що люди з високою мотивацією схвалення одержу-

Характеристики розподілу мотивації схвалення серед української академічної молоді

Група	Статистичні показники				
	n	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	Me	P
Чоловіки	103	9,7±0,3	2,8	10	>0,05
Жінки	283	9,3±0,2	3,4	9	
Школярі	54	9,9±0,3	2,5	10	>0,05
Студенти	49	9,4±0,4	3,0	9	
Школярки	111	9,5±0,3	3,2	10	>0,05
Студентки	172	9,1±0,3	3,4	9	
Чоловіки та жінки в цілому	386	9,4±0,2	3,2	9,5	—

Примітка. n — число обстежених, $\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$ — середнє арифметичне та його статистична похибка, Me — медіана, s — стандартне відхилення, P — рівень значущості.

Таблиця 2

Коефіцієнти кореляції за мотивацією схвалення в парах «батько — нащадок», «сибс — сибс» і «чоловік — дружина»

Пари	n	r	P
Батько — нащадок	193	0,22	<0,01
Сибс — сибс	60	0,26	<0,05
Чоловік — дружина	43	0,08	>0,05

Примітка. n, P — як у табл. 1, r — коефіцієнт кореляції Пірсона.

вали більш позитивну характеристику за деякими особистісними ознаками з боку своїх чоловіків і дружин порівняно з людьми з низькою мотивацією схвалення [4]. У цій ситуації стає актуальним завдання виявлення спадкової та середовищної зумовленості мотивації схвалення. Метою даного дослідження було вивчення популяційного розподілу мотивації схвалення в населення східної України, а також оцінка її успадкованості й аналіз зв'язку зі структурою шлюбу батьків і деякими факторами сімейного оточення.

Матеріали та методи дослідження

У дослідженнях брали участь 2200 жителів східного регіону України. Збір інформації проведено з урахуванням етичних вимог при роботі з людиною. Для популяційного аналізу була сформована відносно однорідна група академічної молоді, в яку ввійшли учні випускних класів шкіл і студенти ВНЗ. У цій групі виявилось 386 обстежених, із них 103 чоловіки та 283 жінки. Середній вік чоловіків становив 17,1 року ($s=1,8$), жінок — 17,3 року ($s=2,3$), різниця у віці між чоловіками та жінками невірогідна. Мотивація схвалення оцінювалася за тестом Марлоу — Кроуна [5]. Знайдено характеристики розподілів (\bar{x} , s, Me). Зв'язок між ознаками, що розподілені нормально, оцінювали за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона (r). Статистичний аналіз проведений з використанням критерію t і однофакторного дисперсійного аналізу [6]. Оцінка коефіцієнта успадкованості проведена за методикою, наведеною в [7]. База даних сформована в програмі Microsoft Excel. Розрахунки виконано в програмах Microsoft Excel і Biostat.

Результати дослідження та їх обговорення

Аналіз розподілу мотивації схвалення серед академічної молоді показав, що ознака розподілена за нормальним законом. Статистична різниця у середніх значеннях мотивації схвалення відсутня. Не виявлено також різниці в середніх значеннях досліджуваної ознаки між академічними групами школярів і студентів (табл. 1). Це дало підставу в подальшому не враховувати статеву й академічну належність обстежених. У цілому серед академічної молоді середній рівень мотивації схвалення становив 9,4 бала (згідно з тестом, розмах варіювання цього показника від 0 до 19 балів), показник асиметрії розподілу $As = -0,095$, показник ексцесу $Ex = -0,197$. Зв'язок між мотивацією схвалення та віком у групі академічної молоді не виявлений ($r = -0,08$ для чоловіків і $r = 0,08$ для жінок, $P > 0,05$ в обох випадках).

Для оцінки успадкованості мотивації схвалення було проведено попередній кореляційний аналіз ознаки в парах «батько — нащадок», «сибс — сибс» (сисби — рідні сестри та брати) та «чоловік — дружина», результати якого наведені в табл. 2. На основі отриманих коефіцієнтів кореляції було розраховано коефіцієнт успадкованості мотивації схвалення. Він становив 60 %, при цьому адитивна складова генетичного компонента дорівнює 44 %, а домінантна — 16 %. Слід відзначити, що отриманий коефіцієнт успад-

кованості є дещо завищеним, оскільки в коефіцієнтах кореляції закладені й спільні фактори середовища осіб, які проживають разом. У подальшому для отримання більш точного значення цього показника потрібне додаткове обстеження родичів не тільки першого, а й більш віддалених ступенів споріднення, що проживають окремо один від одного. Все ж таки отриманий коефіцієнт успадкованості мотивації схвалення є досить високим, а фенотипічні відмінності між обстеженими приблизно на 2/3 залежать від генетичних відмінностей між ними. Для порівняння можна навести дані для цього ж контингенту обстежених з іншого виду мотивації — досягнення. Так, для цієї поведінкової характеристики коефіцієнт успадкованості майже вдвічі менший і становить 32 %. Також слід пам'ятати, що коефіцієнт успадкованості є характеристикою конкретної популяції, а його значення для іншого населення може суттєво відрізнятись.

При вивченні зв'язку між структурою шлюбу батьків за етнічною належністю та мотивацією схвалення нащадків було зроблено цікаве спостереження, що потребує подальшого аналізу та підтвердження. Так, у групі нащадків однонаціональних українсько-українських шлюбів зареєстровано найбільші середні значення мотивації схвалення (10,0 балів), а в групі нащадків однонаціональних російсько-російських шлюбів — найменші (7,7 бала). При цьому різниці за середніми показниками ознаки у нащадків однонаціо-

Таблиця 3

Характеристики розподілу мотивації схвалення у нащадків, які походять від шлюбів різного ступеня етнічної ендоекзогамії

Шлюби за ступенем етнічної ендоекзогамії	Статистичні показники				
	n	$\bar{x} \pm S_{\bar{x}}$	s	Me	P
Однонаціональні	76	9,5±0,4	3,1	9	>0,05
Міжнаціональні	160	9,3±0,3	3,3	9,5	
Однонаціональні українсько-українські	57	10,0±0,4	3,1	10	<0,01
Однонаціональні російсько-російські	16	7,7±0,7	2,8	8	
Міжнаціональні слов'янсько-слов'янські	121	9,4±0,3	3,3	9	>0,05
Міжнаціональні слов'янсько-неслов'янські	39	8,9±0,5	3,2	10	

Примітка. Позначення, як у табл. 1.

нальних і міжнаціональних шлюбів, як і у нащадків міжнаціональних слов'янсько-слов'янських і слов'янсько-неслов'янських шлюбів, не знайдено (табл. 3). Відомо, що етнічна належність людини є важливою генетичною характеристикою. Сучасними дослідженнями доведено, що навіть у слов'янських групах, які раніше розглядалися антропологами як досить близькі, існують молекулярно-генетичні відмінності [8; 9]. Наслідки поєднання в одному геномі спадкової інформації близьких і віддалених за етнічним походженням груп на популяційному рівні схожі з ефектами інбридингу й аутбридингу. Слід відзначити неоднакову реакцію різних особистісних і когнітивних характеристик нащадків, досліджених раніше, на ступінь етнічної ендоекзогамії шлюбу батьків [10; 11].

З факторів сімейного оточення було проаналізовано вік батьків на момент народження дитини, а також рівень їх освіти та професійний статус. Не виявлено зв'язку ні між віком батька ($r = -0,06$, $P > 0,05$), ні між віком матері ($r = 0,01$, $P > 0,05$) і мотивацією схвалення нащадків. Щодо соціальних ознак батьків, то найбільш значущим фактором є професійний статус батька. Так, найбільші значення мотивації схвалення спостерігаються у індивідів, батьки яких належать до наукових співробітників. Найменша мотивація схвалення виявлена у нащадків викладачів і юристів. Освіта обох батьків і професія матері не взаємозв'язані з мотивацією схвалення нащадків (табл. 4, 5).

Таблиця 4

Характеристики розподілу мотивації схвалення у нащадків батьків різного професійного статусу

Професійний статус	Статистичні показники мотивації схвалення нащадків				
	n	$\bar{x} \pm S_{\bar{x}}$	s	Me	F і P
<i>Батько</i>					
Робітники	89	9,1±0,3	2,9	9	F=2,39,
Обслуговуючий персонал	44	10,0±0,5	3,2	10,5	P<0,05
ІТР	103	9,4±0,4	3,8	9	
Медичні працівники	11	7,9±1,1	3,5	8	
Викладачі, юристи, бібліотекарі	15	7,5±0,6	2,4	7	
Наукові співробітники	6	13,0±0,7	1,8	12,5	
Адміністративно-управлінський персонал	10	10,7±1,1	3,3	11	
Військово-службовці, міліція	15	10,0±1,0	3,9	10	
Приватні підприємці	10	9,4±0,7	2,3	10	
Бухгалтери, економісти, працівники мистецтва та ін.	11	7,8±0,7	2,3	8	
<i>Мати</i>					
Робітниця	26	9,9±0,5	2,7	10	F=0,98,
Обслуговуючий персонал	79	9,3±0,4	3,1	10	P>0,05
ІТР	71	9,5±0,4	3,5	9	
Бухгалтери, економісти	41	8,9±0,6	3,8	9	
Медичні працівники	43	9,0±0,5	3,5	9	
Викладачі, юристи, бібліотекарі, наукові співробітники	40	8,4±0,5	3,3	8,5	
Адміністративно-управлінський персонал	10	10,7±0,7	2,3	11	
Військово-службовці, міліція, приватні підприємці, працівники мистецтва та ін.	18	9,9±0,7	3,0	11	

Примітка. Позначення, як у табл.1, F-критерій (дисперсійне співвідношення). Угруповання за професійним статусом виконано залежно від кількості чоловіків і жінок відповідних професій.

Таблиця 5

Характеристики розподілу мотивації схвалення у нащадків батьків різного освітнього рівня

Освіта	Статистичні показники мотивації схвалення нащадків				
	n	$\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$	s	Me	F і P
<i>Батько</i>					
Вища	159	9,1±0,3	3,6	9	F=2,06,
Неповна вища	20	9,9±0,5	2,3	10,5	P>0,05
Середня спеціальна	119	9,5±0,3	3,2	10	
Середня	35	9,3±0,5	2,8	9	
Незакінчена середня	7	12,6±10,9	2,5	13	
<i>Мати</i>					
Вища	162	9,2±0,3	3,4	9	F=0,41,
Неповна вища	17	8,6±0,9	3,6	9	P>0,05
Середня спеціальна	140	9,4±0,3	3,1	10	
Середня	27	9,7±0,6	3,0	10	

Примітка. Позначення, як у табл. 1 і 4.

Наведене дослідження є частиною психогенетичного проекту з вивчення особистісних і когнітивних ознак у населення України та виконано при підтримці гранту Президента України «Оцінка інтелектуального потенціалу молоді України засобами генетики».

Висновки

1. Вивчено популяційний розподіл мотивації схвалення серед української академічної молоді, який відповідає нормальному закону.
2. Не виявлено статевих і вікових особливостей мотивації схвалення.
3. Коефіцієнт успадкованості мотивації схвалення в українського населення становить 60 %.
4. Виявлені певні закономірності в рівні мотивації схвалення залежно від ступеня етнічної ендоекзогамії шлюбу батьків.
5. Мотивація схвалення найвища у нащадків батьків, які належать до наукових співробітників, найменша — у нащадків батьків, які належать до викладачів і юристів.
6. Соціальні ознаки матері не пов'язані з рівнем мотивації досягнення її нащадків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Rudmin F. W. Norwegian short-form or the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale // Scandinavian Journal of Psychology. — 1999. — Vol. 40. — P. 229-233.
2. Bardwell W. A., Dimsdale J. E. The Impact of Ethnicity and Response Bias on the Self-Report of Negative Affect

// Journal of Applied Biobehavioral Research. — 2001. — Vol. 1, N 1. — P. 27-38.

3. Primary Care Physicians' Attitudes about Obesity and Its Treatment / G. D. Foster, T. A. Wadden, A. P. Makris et al. // Obesity research. — 2003. — Vol. 11, N 10. — P. 1168-1177.

4. McCrae R. R., Costa P. T. Social Desirability Scales: More Substance than Style // Journal of Consulting and Clinical Psychology. — 1983. — Vol. 51. — P. 882-888.

5. Психологические тесты: В 2 т. / Под ред. А. А. Карелина. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. — Т. 1. — 312 с.

6. Лакш Г. Ф. Биометрия: Учеб. пособие для биол. спец. вузов. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Высш. шк., 1990. — 352 с.

7. Фалконер Д. С. Введение в генетику количественных признаков / Пер. с англ. А. Г. Креславского и В. Г. Черданцева. — М.: ВО «Агропромиздат», 1985. — 486 с.

8. Кравченко С. А., Лимборська С. А., Ливиць Л. А. Дослідження міросателітних локусів Y-хромосоми серед населення слов'янського походження з України та Росії // Досягнення і проблеми генетики, селекції та біотехнології: Збірн. наук. праць. — Т. 1. — К.: Логос, 2007. — С. 460-462.

9. Украинцы, русские и белорусы среди их соседей по Европе: свидетельства мтДНК и Y-хромосома / А. С. Пшеничнов, О. П. Балановский, Л. А. Атраментова и др. // Матер. VII Конгр. этнографов и антропологов России. — М., 2007. — С. 275.

10. Филицкова О. В., Луценко Е. Л., Атраментова Л. А. Генетико-популяционный анализ проактивной и реактивной агрессивности среди академической молодежи Восточной Украины // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. — 2007. — Вип. 5, № 768. — С. 88-92.

11. Атраментова Л. А., Филицкова О. В., Зубрицька Л. В. Академический интеллект молодежи Восточной Украины: психогенетический анализ // Досягнення і проблеми генетики, селекції та біотехнології: Збірн. наук. праць. — Т. 1. — К.: Логос, 2007. — С. 394-398.